

кращі у якості науковців та викладачів, не реалізують свій інтелектуальні ресурси через наукові розвідки, а суспільство має вигоди від використання їх як професіоналів у короткочасовій перспективі, або, якщо вони поїхали за кордон, то просто втрачає. Таким чином, ця суперечлива взаємодія освіти та науки, з однієї сторони, та виробничо-професійної сфери з іншої, відноситься до конфлікту латентного, слаборегламентованого, довготривалого; посередники так чи інакше присутні, але не у вигляді професіоналів (психологів, медіаторів), а осіб, переважно, посадових, що здійснюють замовлення на підготовку наукових та науково-педагогічних кадрів та виконання наукових робіт у ВНЗ чи НДІ України.

Висновки:

- аналіз процесу підготовки наукових кадрів з точки зору конфліктології може слугувати кращій організації діяльності аспірантури і докторантури;
- здійснене нещодавно реформування означеної сфери не позбавить чинників, які потенційно можуть бути конфліктогенними, а, навпаки призведе до додаткових конфліктних ситуацій на всіх рівнях – від окремого здобувача до усього суспільства;
- фахівець (радник, counselor), компетентний в системі освіти та науки та досвідчений як педагог та/або психолог, є вельми корисним як для окремих учасників освітньо-наукового процесу, так і для функціонування ВНЗ в цілому.

Література

1. Берн Є. Трансакційний аналіз і психотерапія. – СПб. : Братство, 1994. – С. 45, 63-65.
2. Гірник А.М. Основи конфліктології. – К. : Києво-Могилянська академія, 2010. – С. 91-93, 95.

ЩЕНКО Ю.А. (Центр гуманітарної освіти НАН України)

КОНФЛІКТ. ДИСКУРС. НЕСПРАВЕДЛИВІСТЬ

*Більше буде тих, що викривають вас, яких я допоки
стримував і яких ви не помічали, і тим нетерпимішими
вони будуть, чим будуть вони молодші.*

Платон «Апологія Сократа»

У статті «Мовчання інтелектуалів»[1,с.46] її автори висловлюють важливу, втім, не зовсім певну думку щодо обережності поводження з «метанаративами», безумовне відкидання яких у постмодернізмі, призводить до відстороненості від історичних, соціальних і, особливо, політичних реалій, а саме дискредитації позиції залученості (engagement), вбачання в ангажованості лише негативного змісту, що веде до апологетики дійсності, знезначення культурних сенсів, злиденності етики, теоретичних побудов академічної науки та філософії, а в масовій свідомості - до розквіту цинізму і байдужості. Однак історія культур характеризується не лише творенням Великих оповідей, але й рефлексією над їхнім змістом та підставами появи. І як правило, така культурна рефлексія, квінтесенцією якої постає філософія в тій чи тій специфічній історично-часовій формі, відбувається в епохи Просвітництва як критичного і, разом з тим, інструментального застосування Розуму, пов'язаного передусім з необхідністю трансляції знань як умови виживання соціуму, тобто освітою та вихованням, що розбудовуються на раціональних засадах. З цього

погляду, ангажованість інтелектуальної еліти (жерців, волхвів, вчителів, філософів) – носіїв певних знань, цінностей та норм людського співжиття - у прийнятті соціально значимих рішень ґрунтувалась не лише на «критиці», легітимованих переданнях від покоління до покоління, засадових культурних норм, що на поверхні постає як конфлікт інтерпретацій (а, насправді, інтересів), але й, поготів, повному і іноді епатажному (як у випадку, скажімо, з кіниками) відкиданні метанаративів. Це проте вело до вироблення нових форм дискурсу, відповідно, логічного інструментарію легітимації та обґрунтування «сакральних» цінностей. Як на один з історико-культурних прецедентів цього можна вказати на діяльність софістів (і, за О.Ф.Лосевим, найбільшого серед них – Сократа) в епоху давньогрецької Пайдейя. Показовою в плані вироблення нового дискурсу осмислення метанаративів та вирішення смисложиттєвих конфліктів, на мій погляд, тут є Протагорів принцип «Людини як міри всіх речей» та доведення його нігілістичних експлікацій в риторичі Горгія, що культивується як спосіб переконання.

Суть дискурсно критичної і екзистенційно конфліктної позиції Протагора щодо пануючого на той час в культурі давньої Греції метанаративу можна побачити в такому його висловлюванні: «Про Богів я не маю можливості стверджувати ні того, що вони є, ні того, що їх немає». Отже, в основі його дискурсу лежать аргументи як на користь існування Богів, так і проти. Якщо Протагор рухається від релятивізму, то Горгій в своєму дискурсі стоїть на позиції нігілізму, спростовуючи космологічно-онтологічні засади давньогрецької Великої оповіді (міфу) про Богів у творі «Про природу, або небуття» у такий спосіб: «Не існує буття, тобто існує Ніщо». Навіть припустивши, що Буття на Парменідів манер мислиме, ми не можемо не визнати, що це неможливо виразити в Слові. Зруйнувавши саму можливість досягнення абсолютної істини, Горгій ступає на шлях «доксичного знання» - множини «думок-гадок», які конфліктують між собою (знаходяться в постійному стані агону - суперечки, війни). Проте Горгій шукає третій шлях – шлях виважених, обґрунтованих суджень. Це - не знання за допомоги визначення абсолютних норм, і водночас - не позиція «індивідуалізму», а аналіз та описання того, що слід робити [3,с.57-58], свого роду «етика ситуацій».

Постмодерний філософ Ж.-Ф.Ліотар підмічає ту ж обставину, що й софісти, а саме розклад Цілого, який вивільнює плюральність, але вже як конститутивний момент теперішнього часу. Він прямо заявляє, що туга за втраченою оповіддю вже сама втрачена для більшості людей, звідси висновок – час метанаративів пройшов. Втім, він занепокоєний ситуацією «нашого часу», і шукає відповіді на конфліктні ситуації, що є парафразою кризових, в мові. Соціальні зв'язки утворені з ігрових мовних ланцюгів. Суспільство є сукупністю різних мовних практик. Їхня гетерогенність веде до розбіжностей і конфліктів. Саме мовне поле – це арена змагань, бо ж мовні акти підпорядковані загальній агонистиці. Немає такого дискурсу, який здатен замінити або нормувати інші. Жоден не охоплює інші, не відповідає їм. Немає підстав припускати, що можна визначити метапрескрипції, які були б спільними для всіх мовних ігор. Соціальна прагматика є нашаруванням мереж гетероморфних висловів – денотативних, прескриптивних, перформативних, технічних, оцінних. Відтак кінцевою метою сучасних знань є не консенсус, а розбіжності, відповідно, метою дискусій – не консенсус, а паралогія [див.: 2, с.198-200].

За Ліотаром, через гетерогенність дискурсів не можна, експліцитно обираючи продовження одного, імпліцитно реалізувати інший. Тому розв'язання конфлікту за правилами певного виду дискурсу припускає несправедливість щодо інших видів

дискурсу, які є учасниками конфлікту. Через свою специфічність кожний вид дискурсу відповідає власним правилам, і через це виключається можливість, що такі правила спільні для різних видів. Отже, використання власних правил у випадку конфлікту дискурсів призводить до несправедливості. Позаяк немає метаправил, а конфлікти не може залагодити, у мовленні немає справедливості. Основна несправедливість полягає в тому, що мовні можливості залишаються не актуалізованими. Така несправедливість ґрунтована, з одного боку, законом часу та впевненості, що треба продовжувати дискурс. Але продовження – це використання однієї з його можливостей. З іншого боку, можливості – гетерогенні, позаяк гетерогенні дискурси і нема метаправил, тому одна можливість не може замінити іншу. Передовсім відсутнє правило, яке б дало змогу обґрунтовано та справедливо розв'язати їхню суперечку. Ядром цієї концепції Ліотара, зауважує В.Вельш, є відсутність метаправила - деякого найвищого принципу організації дискурсу, скажімо, Бога, Суду [див.:2,с.204].

Гетерогенність призводить не тільки до конфліктів, але й до того, що їх неможливо залагодити. Наслідком цього й є неспроможність уникнути несправедливості. Відтак гетерогенність і справжня справедливість - несумісні. Відносно неproblemатичними є переходи між різними системами правил у межах того самого роду дискурсу. Тут у формі цілеспрямованості виробляється головне правило. Тому конфлікти у межах «роду» можна розв'язати, міжродові ж суперечки - ні. В першому випадку суперечка розв'язується принаймні у правовому полі, бо обидві сторони мисляться як такі, що перебувають в однаково рівнозначній ситуації. У другому, через те, що з двох сторін із рівнозначними, але гетерогенними претензіями тільки одна дістає право. Хоча рішення може ухвалюватися в межах правосвідомості завжди має йтися саме про несправедливе рішення, позаяк критерії, через припустиму гетерогенність претензій, ніколи не можуть задовольняти обидві сторони [див.:2,с.205].

У світлі Ліотарової концепції гетерогенності дискурсів виникає й інша проблема. Позаяк соціальна прагматика є нашаруванням мереж гетероморфних дискурсів, то Габермасова етика дискурсу, ключовим пунктом якої є «консенсус», призводить до банкрутства справжньої множинності, бо ж вона теоретично уможливила це банкрутство. Те, що точки зору всіх мовців щодо універсальних чинних правил можуть збігатися, хоча є гетероморфними і підпорядковуватись гетерогенно прагматичним правилам, є не безневинною ілюзією і може мати тяжкі наслідки. «Консенсус» - це принцип лише деяких, а не всіх мовних ігор і відповідних способів дій. Тому його не варто називати та використовувати як метапринцип, таким його ще слід зробити. Чи можемо ми це здійснити без метанаративів? Принаймні за критичного ставлення до них, що, втім, як свідчить історія, сприяло не лише ангажуванню учасників дискурсу на взаємотолеруємій (й інтерпретуємій) ціннісній основі у певні акти та рішення з подолання конфліктів, але й симуляції змісту Великих оповідей.

Література

- 1.БілийО.,Козловський В.Мовчання інтелектуалів//Філософська думка,2015, № 6. С.42-52.
- 2.Вельш В. Наш постмодерний модерн – Київ: Альтерпрес, 2004. – 328с.
- 3.Реале, Дж, Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней. Том 1. Античность. - ТОО-ТК «Петрополис», 1997 – 336.с.